

Uvod

U koliko vas upitam kojoj biste oblasti kulture rado posvetili više vremena, siguran sam da biste odabrali umetnost – slike starih majstora, drevne kulture i starine. Znam da sam u pravu jer sam ovo pitanje često postavlja i uvek sam dobijao isti odgovor. Iznenadujući broj ljudi ima potrebu da se približi umetnosti. Oni bi rado pohrli u muzeje i voleli bi da mogu, znalački, da uživaju u remek-delima. Međutim, kažu mi da pomalo zaziru. Svet umetnosti deluje im prilično izveštačeno i nadmeno, kao da je rezervisan samo za bogataše.

Predstava o svetu umetnosti plaši mnoge ljude i to ne bez razloga.

Muzeji mogu da budu odbojni. Neki od njih izgledaju kao da su podignuti za rimskog imperatora. Neki su modernistički, okruženi čudnim, naizgled besmislenim skulpturama. Kada uđete u muzej, osećate se bespomoćno – galerije se protežu kilometrima, nema klupa, ni tepiha da ublaže bol u stopalima, nema toaleta. Zidovi su pretrpani nečim što liči na milione umetničkih dela uz objašnjenja koja su duga i razumljiva koliko i logaritamske tablice. Ukoliko obznanite, malo glasnije od šapata, da vam se nešto sviđa, čuvar će vas opomenuti. Ako tog čuvara upitate gde možete da pronađete nešto, uputiće vam preziv pogled.

Umetnički stručnjaci pripadaju blaziranoj, besprekorno obučenoj vrsti ljudi, koja govori svojim snobovskim jezikom. Njihov je stav da je umetnost rezervisana samo za visokoobrazovane ljude sa statusom u društvu, ne i za običan svet. Kada ih upitate za mišljenje o nekom umetničkom delu, ili se ne potrude da vam odgovore jer ste laik ili, ako to učine, ono što vam kažu zvuči kao mešavina sadržaja Kumranskih rukopisa, srednjevekovnog zapisa i holivudskog ugovora.

Umetničko tržište je užasno. To je međunarodno tržište koje ne podleže nikakvim pravilima, a zasniva se na hladnokrvnom načelu *caveat emptor* – neka se kupac čuva. Imitacije i preradeni komadi su uobičajena pojava.

Trgovci uživaju da podvale neopreznima. Aukcijske kuće su minska polja: cene su previsoke a ako vam se slučajno desi da kinete, postajete vlasnik basnoslovno skupog dela koje niste nameravali da kupite i ne postoji način da to izbegnete.

Kolekcionari umetničkih dela su najveći snobovi na svetu i diče se time što nipodaštavaju novajlje.

Kritičari pišu jezikom koji teško razumeju čak i njihove kolege. Oni, po pravilu, ignoruši ili se trude da upropaste istinskog savremenog genija čiji će talenat biti otkriven tek posle njegove smrti – u bedi.

Ovo su neke od predstava koje možda imate o svetu umetnosti ali verujte mi, sve su pogrešne.

Naravno, svuda postoje snobovi, pa i u umetničkom svetu. Da, muzeji mogu da zbuju i iscrpljuju. Jezik kojim se govori o umetnosti ponekad je nerazumljiv – to mi je poznato, i sâm sam dosta pisao. Nekolicina trgovaca su izvanredne varalice. Kolecionari mogu biti hladni i tajanstveni. Međutim, to su izuzeci.

- ✓ Muzeji decenijama ulažu napore da postanu gostoljubive i obrazovne (i ne preterano skupe) ustanove. Naravno, još mnogo toga treba da se uradi, posebno u komunikaciji sa posetiocima, ali muzejski službenici rado im izlaze u susret u želji da muzeji budu od koristi što široj publici.
- ✓ Tržište umetničkih dela – iako je, kao i svako tržište rizično mesto – puno je trgovaca, posebno mlađih, koji predano pomažu novopečenim kolecionarima: često im omogućavaju da povoljno kupe delo i uvek su spremni da ga uzmu natrag, ukoliko klijent nije zadovoljan.
- ✓ Tokom proteklih nekoliko godina, aukcijske kuće su definisale svoje propise i sada posluju uglavnom veoma ispravno.
- ✓ Kada upoznate stručnjaka za umetnost i pokažete entuzijazam za njegovo polje rada, većina vas više neće ispuštati iz vida. Starovremenski kolecionar najviše uživa u tome da novajlju podučava radostima ove igre.
- ✓ Čak se i kritičari u poslednje vreme trude da pišu razumljivim jezikom. Kažu nam da je slikar postigao kreativnu zrelost a ne da je dosegao „harmoniju, ravnotežu, celovitost u jungovskom smislu koja mu omogućava da izrazi univerzalne istine kroz svoje prodorne rade, spajajući svesno i nesvesno, konačno i beskonačno, dvosmisleno i jednoznačno, čulno i duhovno“.

Ova knjiga je pisana sa namerom da se iskorene navedene i druge pogrešne predstave o svetu umetnosti i da zainteresovane uputi ka istini i činjenicama.

O ovoj knjizi

Ukoliko mislite da samo ljudi koji su proveli 40 godina proučavajući umetnost i čitajući hiljade knjiga na osam jezika mogu postati poznavaci umetnosti, razmislite o tome ponovo. Tajna kako se postaje *connisseur* (poznavalač), neko ko prepoznaće umetnički kvalitet u svim

njegovim tananim varijacijama, sasvim je jednostavna. Treba da gledate i još da gledate i opet da gledate. Tako rade najveći profesionalci. Tajna je u tome da uđete u svet umetnosti. Skoro svako ko se u dovoljnoj meri prepusti umetnosti, može da postane poznavalac. To se postiže samo posmatranjem originala, a ne čitanjem knjiga, buljenjem u fotografije ili pohadanjem časova i kopiranjem beležaka sa seminara. Steći ćete stručnost i sigurnost tako što ćete se fizički utopiti u svako umetničko delo koje vaše oči mogu da prihvate.

Druga tajna je u tome da je procenjivanje umetnosti subjektivno. Nije važno odakle počinjete – od zelenih žaba ili slika kuća i gusarskih brodova na crnom somotu. Sama po sebi, posvećenost umetnosti oslobođiće vas trivijalnih dela i povesti ka višim nivoima razumevanja.

Šta umetničko delo treba da učini za vašu dušu? Ono vas pokreće, uzburkava vam krv. Svaki put kada ga pogledate, ulepša vam život.

Kako je ova knjiga organizovana

Ukoliko želite da postanete općinjeni umetnošću, da se oslobojidete nesigurnosti, da naučite kako da savladate čak i muzej koji vas beskrajno zbumuje, a nalazi se u zemlji čiji vam je jezik potpuno nepoznat, i da sa sigurnošću kupite umetničko delo, samo treba da uronite u umetnost i da počnete da posmatrate. Za početak, ova knjiga vas ohrabruje u tome kako da i vi postanete stručnjak. Potom vas vodi kroz osnove čitavih 50 vekova umetnosti i na kraju izdvaja najveličanstvenija mesta na zemlji gde umetnost živi večno.

Ova knjiga će vas uputiti u to kako da se posvetite umetnosti. Ona vas upoznaje sa osnovnim stilovima, oblicima i materijalima u umetnosti, kao i sa mestima gde ćete umetnost doživeti na najlepši način. Razume se, nisu navedeni svi stilovi niti su pomenuti svi veliki umetnici, ali oni najveći svakako jesu. U odeljku o istoriji stilova (deo II) više sam se bavio zapadnim svetom, čiju umetnost bolje poznajem nego umetnost Istoka. Takođe sam povremeno propustio da pomenem određene stilove, budući da mi nisu posebno dragi – najvažniji primer je kolonijalna umetnost Južne Amerike. U odeljku o muzejima najviše pažnje posvetio sam onima koje sam obilazio.

Deo I: Razumevanje i procenjivanje umetnosti

Umetnost – prošlu, sadašnju i buduću – definišem na najširi mogući način.

„Umetnost nastaje kada neko, bilo ko, svesno izrazi svoj stav oblikujući bilo koju vrstu materijala.“ Definicija je sveobuhvatna i treba da bude takva, jer sve razumne definicije moraju da obuhvate i popularnu

umetnost i zanate. Istovremeno ukazujem i na jedinog pravog neprijatelja umetnosti. Možda ćete se iznenaditi – jer to je *dobar ukus*. Najveća umetnička dostignuća koja su opstala niti mogu da se procenjuju merilom „dobrog ukusa“ niti su nastala zahvaljujući njemu. Ni vama dobar ukus nije potreban da biste umeli da procenjujete umetnost.

Ukazaću vam i na to da možete da razumete i vrednjete umetnost čak i ako nemate odgovarajuću diplomu. Detaljno ću vam objasniti koji je pravi način za obilazak svetskih muzeja i otkriću vam kako to profesionalci čine.

deo II: Umetnost kroz vekove

U ovom delu pokazaću vam da se razumevanje osnova istorije umetnosti krije u poznavanju stilova. Objasniću vam šta je stil – specifičan vizuelni jezik koji umetnik koristi da prikaže određene subjektivne sadržaje; on je nalik vašem rukopisu ili potpisu, samo je beskonačno složeniji, razvijeniji i izražajniji. Stil može biti izuzetno uopšten, pa ipak se njegove odlike mogu uočiti i u majušnom delu jednog umetničkog dela. Provešću vas kroz 50 vekova umetničkih stilova – od paleolita do savremenih tokova, objašnjavajući vam one misteriozne „izme“. Izdvojiću umetnička dela tipična za svaku epohu kao i ona najbolja, rađena u određenim stilovima. Ne morate da se zadubite u istoriju umetnosti da biste postali stručnjak za umetnost ali je važno da shvatite osnovne stvari. Ukoliko ste to uspešno savladali, možete i da zaboravite ponešto iz istorije umetnosti. Najsrećniji su oni poznavaoци koji dospeju do toga da umetničko delo mogu da vole prosti zbog snage kojom ono zrači, ne mareći ko ga je stvorio ili kada.

deo III: Napravite sopstvenu zbirku

Objasniću vam kako profesionalci ispituju umetničko delo – deset važnih koraka koje svako može da sledi. Ukoliko ih se pridržavate, možete da izbegnete mnoge zamke, kupovine imitacija ili loših dela. Pokazaću vam i kako da posećujete umetničke galerije i aukcijske kuće. Otkriću istinu o „caveat emptor“. Precizno ću vam reći kako da dobijete pravu (procenu). I kako, ako je neophodno, da povratite svoj novac.

deo IV: Sve same desetke

Izdvojiću najveća umetnička dela ikad stvorena i objasniću šta ih čini takvim. Postajući poznavalac, otkrićete da je nemoguće precizno se držati najboljih dela. Takođe ću izdvojiti i deset najinteresantnijih umetnika svih vremena i pokušati da objasnim čime oni toliko opčinjavaju. Jedan od njih je Leonardo da Vinči, zatim Mikelandelo, a tu su i neki za koje možda nikada niste čuli ali koje ćete zavoljeti onog trenutka kada

vidite njihova dela. Predstaviću vam i svoju listu umetnika za koje mislim da će nadživeti i naredni milenijum. Na kraju ću vam otkriti kako možete da znate da li je vaše dete talentovano za umetnost – jer su mladi budućnost umetnosti. Upravo zato, ona će i živeti večno.

deo V: Dodaci

U dodatku A vam pokazujem kako da „umetnički“ govorite o umetnosti. Dodatak B sadrži kopiju formulara koji sam osmislio u muzeju Metropolitan da bih, uputstvima i smernicama, pomogao prilikom kupovine umetničkih dela. Na kraju, tu je i lista umetnika koji su pomenuti u knjizi, i period u kome su živeli, tako da možete sami da ih postavite u istorijski kontekst.

Vodič kroz svetske centre umetnosti

U ovom delu knjige uputiću vas na najznačajnije gradove i nekoliko najbitnijih umetničkih dela u svakom muzeju u Evropi. Potom ću preći na američke gradove i ostali deo sveta – posebnu pažnju poklanjam onim delima koja nikako ne smete da propustite. Uz ovaj deo priložen je i poseban dodatak sa reprodukcijama u boji, tako da možete da steknete odgovarajuću predstavu o pojedinim delima koja pominjem u knjizi.

Sličice koje se koriste u ovoj knjizi

Izdvaja stvari na koje treba da obratite pažnju. Poslušajte savet stručnjaka.

Pomaže vam da izbegnete greške u svetu umetnosti – na primer, da ne pobrkate Maneova dela sa Moneovim (ili kupite „novopronađene“ figurine Vilendorfske Venere).

Ako obratite pažnju na ovu sličicu, uskoro ćete zateći sebe kako razumete izraze kao što su *tenebrizam* ili *chiaroscuro* (*kjaroskuro*) – izraze koji su vas sprecili da se prijavite za posao direktora muzeja Metropolitan. Sada vas ništa ne sprečava!

Označava da sledi priča koja možda neće obogatiti vaše poznavanje umetnosti – ali će vam sigurno pomoći da uvidite značaj svega onog što se dešavalо u svetu umetnosti. U svakom slučaju ovo su divne priče za svaku priliku.

Recimo da planirate da provedete izvesno vreme u blizini muzeja ili neke umetničke riznice pomenute u ovoj knjizi. Pre nego što krenete na put, prelistajte *Umetnost za neupućene* i proverite da ne propuštate kakvu sjajnu priliku. Da bih vam pomogao da se pripremite za putešestvije, koristim ovu sličicu za izuzetna dela zbog kojih vredi skrenuti sa puta, čak i znatno, – bez obzira da li će to biti ka Baltimore ili ka Beču.

Često dajem i svoje viđenje ili savet. Ovo je, razume se, besplatno. Iskoristite priliku da čujete šta ja imam da kažem!

Kada ugledate ovu sličicu pored opisa umetničkog dela, to znači da se njegova reprodukcija nalazi u dodatku u boji u ovoj knjizi – gotovo kao da gledate original!

Kojim putem dalje

To, naravno, zavisi od toga gde se trenutno nalazite. Ako ste u avionu na putu za London, pronadite deo *Sve same desetke* i brzo pogledajte spisak najznačajnijih dela u glavnim londonskim muzejima i galerijama. Ukoliko vam se dopada ono što je naslikalo vaše dete, i to ne samo zato što ste mu roditelj, okrenite poslednje strane ove knjige i otkrićete šta u njegovom radu može da bude pokazatelj velike nadarenosti. Ukoliko se, pak, nikada niste ozbiljno udubili u neko umetničko delo i obuzima vas panika pri samoj pomisli da to učinite, vratite se na početak teksta da biste saznali da je najbolji kustos koji je ikad radio u muzeju Metropoliten, bio škоловани berzanski mešetar.

Ova knjiga vas ne opterećuje teorijama ili spekulacijama (niti stručnom terminologijom), već vam govori kako da se predate umetnosti. Ona dotiče osnovne stilove i forme i, pre svega, kaže vam kuda da odete i šta da vidite da biste na najbolji način doživeli umetnost.

Nazivi umetničkih dela mogu da zbune – pri tom ne mislim samo na one slike „crno-na-crnom“ koje se zovu „Slika br. 2“ i tome slično. Remek-dela su često poznata pod nekoliko imena koja su dobijala tokom različitih perioda. Sadržaji su tumačeni na različite načine a vlasnici su se vremenom smenjivali. Nazivi koje sam izabrao ne poklapaju se uvek sa onima u drugim knjigama ili muzejima koji čuvaju ta dela, ali se koriste.

Kada budete čitali *Umetnost za neupućene*, u nekim pasusima uočićete male brojeve. Oni odgovaraju bibliografskim jedinicama datim na kraju knjige, a bibliografija obuhvata spisak izvora koje sam koristio za proveru mnogih datuma i istorijskih činjenica. Ukoliko tražite detaljnije informacije od onih koje sam ponudio, predlažem vam da upravo počnete od navedenih izvora.